RIKSANTIKVAREN
Arkivkode: A-287
Krysshenv:
Saksnr: 10/1707 Dato: 24/8-10
Avd: Saksb: Avskr:
LA SJM

NIKU Oppdragsrapport 140/2010

Gjenanvendte bygningsdeler i Jostedalen kirke?

Ola Storsletten

niku

Gjenanvendte bygningsdeler i Jostedalen kirke? Rapport

I forbindelse med et prosjekt for Riksantikvaren om registrering av stavkirkedeler, ble det 17.6.2010 foretatt en undersøkelse av mulige gjenanvendte bygningsdeler i Jostedalen kirke i Luster kommune. Bakgrunnen for undersøkelsen var opplysninger om at det i kirken kunne være rester fra den tidligere kirken på stedet. Arbeidet ble utført av stud. arch. Ingebjørg Øveraasen (IØ) og seniorforsker Ola Storsletten (OS) fra NIKU

Jostedalen kirke er en langkirke fra ca.1660. Kirken er orientert på vanlig måte. Ved den vestre enden av skipet er det bygget inn en støpul med klokkestue. Støpulen er uvanlig forbundet med resten av bygningen. Foran støpulen er det et våpenhus.

Veggene er av laftet tømmer opp til raften. Gavlene er av bindingsverk. Bare den øverste og nederste delen av korets langvegger er imidlertid laftet inn i skipets østvegg. Mellom skipet og koret er det en skillevegg med åpning der det tidligere har vært dører.

I kirkerommet har tømmerveggene malte dekorasjoner. Utvendig er kirken kledd med sulagte bord. Gulvene er av bord som er festet til bjelker. I både skip og kor er det en trehimling. Sadeltakene over skip og kor er understøttet av sperrebind som bærer takbord. Tekkingen er av skiferstein.

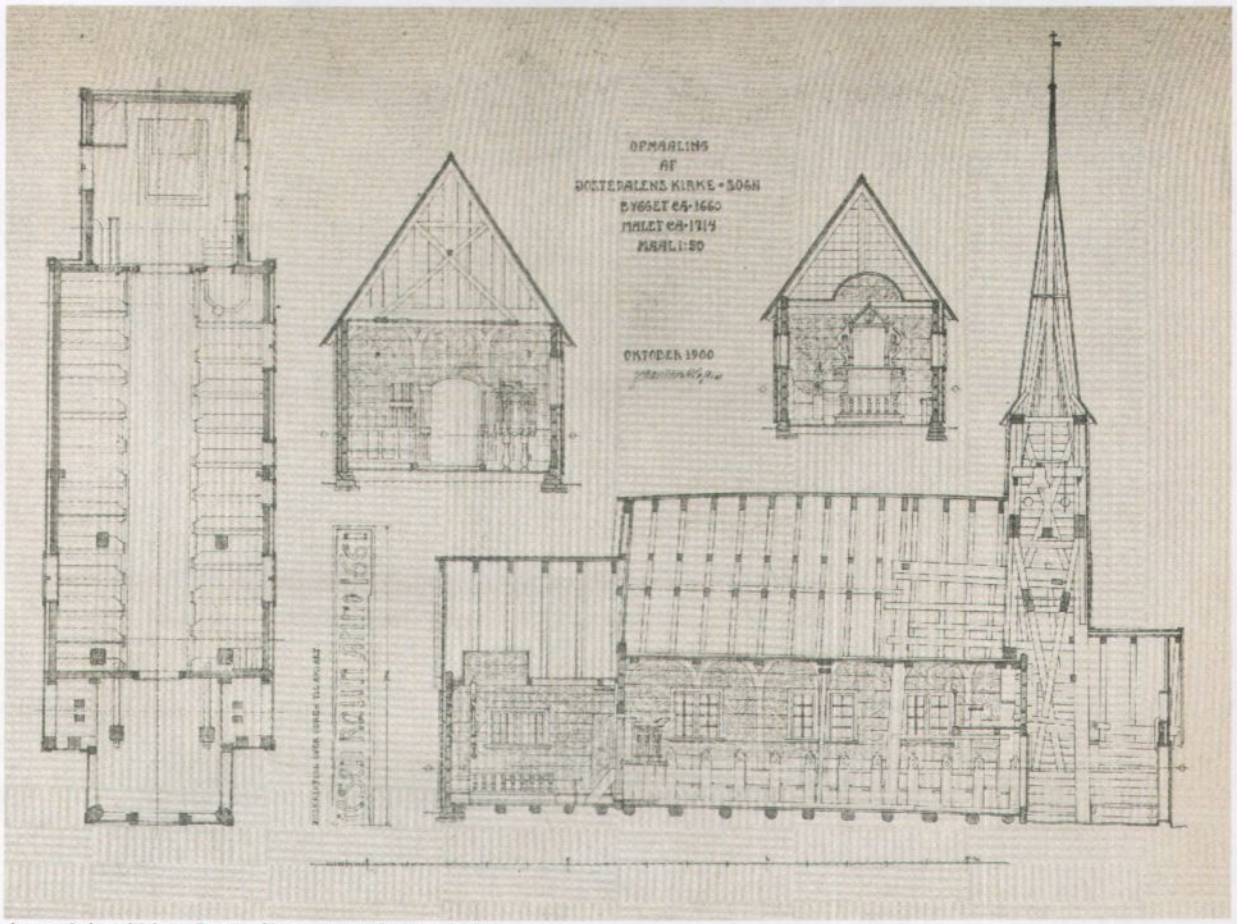

Jostedalen kirke. Oppmåling av J.Kluften 1900

Undersøkelsen viste at skipets østre svill har samme form som svillen i en stavkirke. I takkonstruksjonen inngikk det dessuten enkelte hanebjelker med en dekorativ profil langs kantene som også er kjent fra stavkirker. Som en del av undersøkelsen ble det laget en enkel oppmåling av svillen og en av hanebjelkene.

Svillen

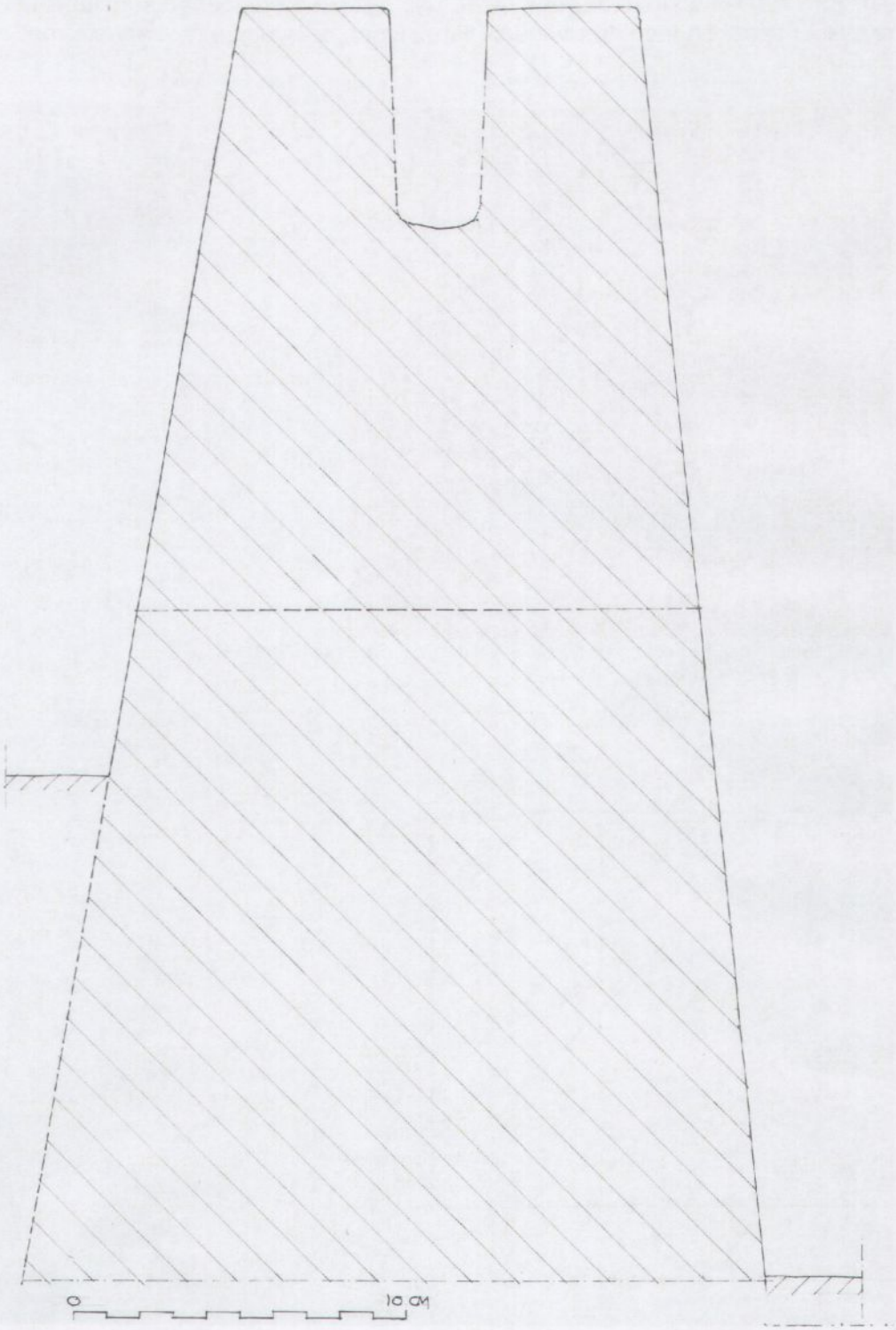

Skipets østre svill, tverrsnitt sett mot sør. Den stiplete linjen viser undersiden av korets søndre svill. Oppm. OS 10

Den nedre enden av den trapesformete østsvillen i skipet er skjult. Høyden er større enn 38 cm. I overkant er svillen 12 cm bred, den største nedre bredden er ca. 22 cm. Langs oversiden er det en ca. 6,5 cm dyp not for korskilleveggen. Korets sviller er kammet over svillen.

Svillens form har dermed mange trekk til felles med en tradisjonell stavkirkesvill. Det ble imidlertid verken funnet spor av sprett-teljing eller andre kjennetegn på svillen. Noten i oversiden har sammenheng med korskilleveggen. En eventuell forbindelse mellom skipets østsvill og en tidligere stavkirke virker dermed svært usikker. En nærliggende konklusjon er at skipets østre svill er samtidig med de øvrige svillene. Også de synes å ha trapesformet tverrsnitt.

Skipets østre svill, sett mot sør-øst. Innfesting av korets svill i den søndre enden. Foto: OS 10

Hanebjelkene

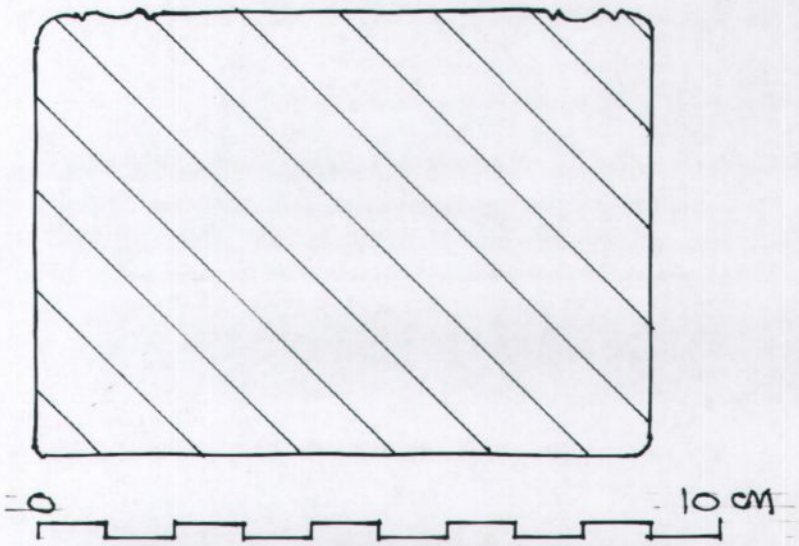

Tverrsnitt av hanebjelke. Oppm. IØ 10

I takkonstruksjonen over skipet inngår det to hanebjelker som virker gjenanvendt. Den viste hanebjelken er fra skipets sjette sperrebind, regnet fra øst. Den måler 9 x 6,5 cm. Langs overkanten er den dekorert med ca. 1 cm brede profiler som består av en grunn hulkil flankert av grunne riss. Det ble ikke observert spor etter sprett-teljing.

I prinsippet er profilene en type som er kjent fra stavkirkene, men som regel er den da atskillig bredere. Samme profil er dessuten kjent fra mange eksempler fra tida etter reformasjonen. Også formen på hanebjelken er uvanlig. En eventuell sammenheng med en tidligere stavkirke virker derfor igjen svært usikker.

Hanebjelke med dekorative profiler langs oversiden. Foto: OS 10

Bygningshistorien

Jostedalen kirke etterfulgte en kirke som første gang er nevnt i 1323. Sannsynligvis var dette en stavkirke. Det opprinnelige koret i stavkirken kan på et visst tidspunkt ha blitt erstattet av et laftet kor som ble beholdt da skipet i stavkirken ble revet i forbindelse med byggingen av den eksisterende kirken ca. 1660. Det tidligere koret ble i så fall gjort noe lenger og ble festet til det nye skipets østvegg med gjennomgående stokker øverst og nederst i langveggene.

Nordre del av skipets østvegg, sett mot øst med gjennomgående raftestokk fra korets nordvegg. Foto: OS 10

Vestre del av korets nordvegg, sett mot nord, skjøtte veggstokker og gjennomgående raftestokk. Foto: OS 10

Dendrokronologiske undersøkelser

Et overordnet mål for undersøkelsen i Jostedalen kirke var å finne gjenanvendte materialdeler som kunne brukes til en dendrokronologisk datering av den tidligere kirken på stedet. De undersøkte bygningsdelene hadde imidlertid ingen kjennetegn som tydet på at de er fra middelalderen. Det ble heller ikke observert prøvesteder med barkkant som kunne gi en eksakt datering for fellingen av materialene.

Det er likevel fullt mulig at det er gjenanvendte deler i kirken som både kan stamme fra den tidligere kirken og som er vel egnet for en dendrokronologisk datering. Et eksempel er bjelkene under gulvet der det erfaringsmessig gjerne inngår materialer med store dimensjoner og barkkant. Det er grunn til å være oppmerksom på dette dersom gulvet skal tas opp eller man har et ærend under gulvet.

Et annet uvisst punkt ved kirkens bygningshistorie er dessuten alderen til den eldste delen av det laftete koret. Eventuelle dendrokronologiske prøver kan i så fall tas fra korets tømmervegger. Tilsynelatende er det der flere prøvesteder med dimensjoner som både vil gi et tilstrekkelig antall årringer og som har barkkant.

Det er også mulig at den uvanlige forbindelsen mellom støpulen og den øvrige bygningen har sammenheng med at den tidligere har stått sammen med den tidligere kirken. De grove stolpene i støpulen kan i tillegg ha gode dendrokronologiske prøvesteder. Men så langt er dette bare en svært usikker hypotese.

8.7.2010

Ola Storsletten